

Passend onderwijs

Professionaliseringstaak 7: leer & gedragsvarianten

Student:	Rutger van Kammen
studentnummer:	335479
NHL e-mailadres:	Kamm1301@student.nhl.nl
opleiding(en):	Aardrijkskunde
traject:	voltijd
code toetseenheid:	TE.ECS.Vt.PP.15.P0Passend ond.
begeleider:	Ingrid Hokojoku
examinator(en):	Saskia oosterhoff
Inleverdatum:	29-01-2015

Door het inleveren van dit product verklaar ik dat het product eigen werk is en dat het vrij is van plagiaat

Inleiding

Deze professionaliseringstaak is uitgevoerd op het CSG Liudger te Drachten. Bij deze professionaliseringstaak is het de bedoeling een onderzoek uit te voeren naar het concept van Passend onderwijs dat begin augustus in het jaar 2014 is gerealiseerd.

Doordat de professionaliseringstaak uit een onderzoek bestaat wordt voor de basis de literatuur van het boek: praktijkonderzoek in de school (Donk & Lanen, 2013) gebruikt. Door deze literatuur te gebruiken is een succesvol onderzoek tot stand gekomen omdat de literatuur zorgt voor een goede uitvoering, voor structuur en dat het verantwoord is. Hierdoor zijn alle aspecten van dit onderzoek onderzocht.

Daarnaast wordt literatuur aangehaald die dieper ingaat op de vakdidactiek van mij als docent en op het gedrag van leerlingen. Deze literatuur is divers en gaat van het normale naar het specifieke. Zo wordt in het begin algemeen uitgelegd wat passend onderwijs is en wordt er op een gedragsprobleem georiënteerd. En wordt later in het onderzoek een leerling met zijn specifieke gedragsprobleem onderzocht.

Passend onderwijs heeft als doel dat iedere leerling zo veel mogelijk hetzelfde behandeld wordt en waarbij leerlingen van verschillende niveaus, elkaar stimuleren. Dit gaat over leerlingen zonder gedragsprobleem en over leerlingen met gedragsproblemen. Dit onderzoek richt zich zoals eerder gezegd, op een leerling met een gedragsproblemen.

Het doel van deze professionaliseringstaak bestaat uit drie onderdelen die allen gekoppeld zijn aan de kerncompetenties van de Noordelijke hogeschool te Leeuwarden:

- Verdieping in het concept van passend onderwijs, waarbij duidelijk wordt welke gevolgen dit voor mij als toekomstige docent heeft
- Het reflecteren op mijn houding/visie ten opzichte van passend onderwijs
- Het uitvoeren van een verantwoord praktijkonderzoek gericht op passend onderwijs

Tijdens dit onderzoek zal ik werken aan alle kerncompetenties die zijn opgelegd door de Noordelijke hogeschool te Leeuwarden. De gedragsindicatoren die tijdens dit onderzoek vooral worden ontwikkeld zijn alle gedragsindicatoren die behoren tot schooljaar drie, dus: 1C, 3C et cetera.

Door middel van dit verslag worden de volgende vragen beantwoord:

- Wat is passend onderwijs & hoe wordt dit op het Liudger gerealiseerd?
- Wat zijn de gevolgen van passend onderwijs voor de docenten in het werkveld?
- Hoe kun je inspelen op de onderwijsbehoeften van de individuele leerling met een bepaalde leer- of gedragsproblematiek?

Inhoudsopgave

Inleiding	- 1 -
Wat is passend onderwijs?	- 4 -
Passend onderwijs op het CSG Liudger	- 5 -
Zorg advies team	- 5 -
Verwijsindex	- 5 -
Expertise centrum Liudger	- 6 -
Consultatieteam	- 6 -
Leerlingbespreking	- 6 -
Eigen ervaring	- 6 -
Gevolgen van het handelen van de docent	- 7 -
Oriënteren	- 8 -
Richten	- 9 -
Omgaan met AD(H)D in de klas	- 10 -
Grotere verdraagzaamheid	- 10 -
Plannen	- 11 -
Verzamelen	- 12 -
Bestuderen van de literatuur	- 12 -
ADHD wat is dat precies?	- 12 -
Pathologie en ADHD	- 12 -
Comorbiditeit van ADHD	- 13 -
Beschrijving ontwikkelingsperspectief leerling X	- 13 -
Observaties	- 14 -
Gerichte observatie gerelateerd aan de literatuur	- 17 -
Beschrijving resultaat van de observaties	- 17 -
Interviews met verschillende personen	- 18 -
Conclusie interview (bijlage A+B)	- 18 -
Cursus Identiteit	- 18 -
Koppeling van de cursus en leerling X	- 19 -
Analyseren en concluderen	- 20 -
Aanbevelingen	- 20 -
Al bestaande aanbevelingen	- 20 -
Eigen aanbevelingen	- 21 -
Evaluatie-instrument	- 22 -

Reflecteren	- 24 -
Reflectie op het proces.....	- 24 -
Verbeterpunten	- 24 -
Bronnenlijst	- 25 -
Bijlage A: Interviews observaties.....	- 26 -
Bijlage C: Ontwikkelingsperspectief leerling X	0

Wat is passend onderwijs?

Binnen het CSG Liudger staat passend onderwijs als doel hoog aangeschreven. Passend onderwijs is door de rijksoverheid begin augustus in het jaar 2014 verplicht gesteld. Iedere onderwijsinstelling in Nederland moet zich hieraan houden. Het houdt concreet in dat er ingespeeld moet worden op de individuele verschillen tussen leerlingen. De rijksoverheid verwoordt het als volgt:

‘Het doel van passend onderwijs is dat alle leerlingen een plek krijgen op een school die past bij hun kwaliteiten en mogelijkheden. Hierdoor haalt elke kind het beste uit zichzelf.’

Bron: (rijksoverheid, doelen passend onderwijs, 2016)

De gevolgen zijn voor alle docenten in Nederland merkbaar. Zo krijgt een docent in meerdere mate te maken met leerlingen die van elkaar verschillen. Dit kan op fysiek gebied maar ook op mentaal gebied. Denk maar aan autisme, ADHD, ADD, ODD, dyslexie of Gilles de la Tourette. Docenten in het onderwijs moeten met deze verschillen binnen de klas omgaan. Een middel hiervoor is differentiatie. Hierdoor biedt je onderwijs op maat aan. Differentiatie kan op een interne of een externe manier (Geerts & Kralingen, 2011, p. 261). Intern vindt binnen het lokaal plaats en extern daarbuiten.

De reden voor het ontstaan van passend onderwijs, kwam door een toename van het aantal zorgleerlingen. Speciale scholen zaten vol en veel leerlingen kregen hierdoor geen onderwijs. Met passend onderwijs moet dit worden tegengegaan (Geerts & Kralingen, 2011, p. 235). Om leerlingen zo goed mogelijk te plaatsen, moeten scholen nauw met elkaar samenwerken. Scholen moeten samen kijken welke school het beste past bij de leerling.

Passend onderwijs op het CSG Liudger

praktijk- onderwijs	fase 1 (2 jaar)		fase 2 (2 jaar)		fase 3 (2 jaar)		werk of vervolgop. (incl. nazorg)
vmbo	1 vmbo bb	2 vmbo bb	3 vmbo bb	4 vmbo bb	lwoo		niveau 2 mbo
	1 vmbo kb	2 vmbo kb	3 vmbo kb	4 vmbo kb			niveau 3+4 mbo
	1 vmbo tl**	2 vmbo tl**	3 vmbo gl**	4 vmbo gl**			
			3 vmbo tl**	4 vmbo tl**			
havo vwo	1 havo/vwo	2 havo	3 havo	4 havo	5 havo	6 vwo	hbo
		2 vwo***	3 vwo	4 vwo	5 vwo		wo

* In alle leerwegen vmbo kan lwoo (=leerwegerondersteunend onderwijs) gegeven worden.

** Op locatie Splitting wordt gl/tl, mavo genoemd.

*** Vanaf leerjaar twee wordt op locatie Raai op het vwo een splitsing gemaakt in atheneum en gymnasium.

In figuur 1 is te zien welke stromingen het CSG Liudger kent. Wat opvalt is dat het LWOO in alle VMBO leerwegen kan worden gegeven. Dit is al een vorm van differentiëren.

Figuur 1 voortgezet onderwijs binnen het CSG Liudger, (Jansen & Yska, 2015)

Andere vormen van differentiëren worden hieronder uitgelegd. Deze zijn allemaal te vinden op het CSG Liudger.

Zorg advies team

Dit is een multidisciplinair team waarbij verschillende instellingen (extern) zorg en ondersteuning bieden aan de school, de leerlingen of hun familie. Uit mijn eigen ervaring vind ik dat dit team onmisbaar voor de school. Vooral de doelgroep die door mij zijn onderwezen – VMBO B/K – zouden niet zonder dit team kunnen. Veel leerlingen in deze doelgroep functioneren niet op de manier zoals dat zou moeten. Dit wordt gebaseerd aan de hand van de gedragingen en hun leeftijd, waarbij sommige leerlingen hiervan gedragsproblemen door de omgeving hebben opgelopen. Zo hebben leerlingen volgens het model van Bronfenbrenner op microniveau problemen dat hun natuurlijke gedrag en ontwikkeling verstoord (Walter & Kralingen, 2013). Het zorg advies team bestaat uit een interne zorgcoördinator, verpleegkundige, schoolmaatschappelijk werker, leerplichtambtenaar, politie, jongeren werker en de teamleider (Jansen & Yska, 2015, p. 27).

Verwijsindex

Deze interventie wordt ingezet in de vorm van extra ondersteuning, wanneer de ontwikkeling niet natuurlijk verloopt. Wanneer deze extra ondersteuning door de school wordt aangeboden wordt dit genoteerd in de verwijsindex. Dit is een landelijk signaleringssysteem waar alleen de naam van de leerling in komt te staan en dat kan worden ingezien door diverse zorginstanties die aangemeld zijn. Het gebruiken van de verwijsindex gebeurt altijd in overleg met de ouders. Wanneer meerdere zorginstanties iets gemeld hebben over een leerling kan er tussen deze instanties worden gecommuniceerd, zodat bijvoorbeeld een juiste één kind- één plan aanpak kan worden opgesteld (Jansen & Yska, 2015, p. 28).

Expertise centrum Liudger

Dit bestaat uit een ondersteuningsteam -de commissie genoemd - die ingeschakeld kan worden bij: vragen over de toelating, het praktijkonderwijs, het leerwegondersteunend onderwijs (LWOO) of de toewijzing van onderzoek door orthopedagoog. Dit team is niet alleen er dus voor de leerlingen maar ook voor ondersteuning van docenten ten aanzien van passend onderwijs (Jansen & Yska, 2015, p. 28).

Het LWOO en praktijkonderwijs vallen sinds 01 januari 2016 onder de verantwoording van de scholen* (rijksoverheid, passend onderwijs, 2016).

Consultatieteam

Dit is de naam van het netwerk van het regionaal samenwerkingsverband van scholen voor het voortgezet onderwijs in Zuidoost-Friesland. Door één team te hebben die handelt binnen dit netwerk kunnen scholen op verschillende manieren ondersteund worden. Zo kan er op een professionele manier passende onderwijsarrangementen voor leerlingen met een specifieke onderwijsbehoefte worden gerealiseerd (Jansen & Yska, 2015, p. 28) of kan er contact met het thuisfront van de leerlingen gerealiseerd worden. Contact tussen de ouders en de school is ontzettend belangrijk. Hierbij is de mentor voor de ouders het eerste aanspreekpunt is. Om het contact tussen de school en de ouders te bevorderen worden ouders op verschillende manieren bij de school betrokken. Bijvoorbeeld op de ouderavonden waarbij er een gesprek plaats vindt, tussen de docenten/ mentor en de ouder. Op deze gesprekken worden de ouders op de hoogte gesteld van alle cijfers, leerjaar of niveau. Daarnaast worden er dagen ingericht waarbij het ontwikkelingsplan individueel wordt besproken met de ouders en leerlingen.

Leerlingbespreking

Ook leerling besprekingen die op het CSG Liudger worden gehouden, dragen bij aan passend onderwijs. Zo worden er leerlingen besproken die van te voren zijn ingebracht door de docenten. Hierbij is er een verschil tussen de MAVO en het Gymnasium waarbij cijfers centraal staan. Op de leerling besprekingen van het CSG Liudger, staat het gedrag centraal. De cijfers worden kort benoemd maar meer ook niet. De gedachten die hierachter zit is dat uit goed gedrag ook goede cijfers komen en andersom. Zo'n leerlingbespreking duurt de hele dag waarbij docenten in en uit lopen. De leerlingbespreking wordt per klas gedaan en tijdens de bespreking zijn de handelingsplannen inzichtelijk voor de docenten. In de handelingsplannen staan de interventies en worden afspraken gemaakt waar iedereen zich aan dient te houden. Ook worden er naar sociale netwerken, status in de klas etc. besproken. Daarnaast wordt gekeken of het ZAT (zorg advies team) in wat voor een vorm dan ook ingeschakeld moet worden.

Eigen ervaring

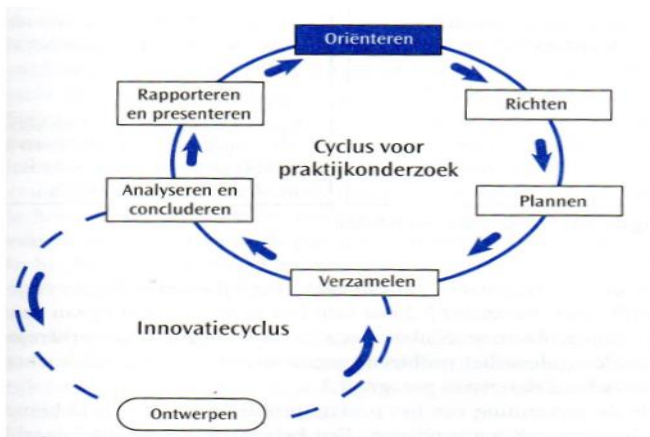
Doordat de leerlingbespreking op een dussdanige manier werd georganiseerd, was ik op een positieve manier ervan onder de indruk. De ervaring was leuk, zeker als gekeken wordt naar de professionele houding van de docenten ten opzichte van de leerlingen. De docenten brachten allen goede interventies en informatie in. Daarnaast ben ik over de complete stage ook verrast. Ook was ik verbaasd naar de sociale netwerken op micro niveau van de leerlingen. Sommige leerlingen hadden al heftige en aangrijpende situaties meegemaakt, wat mij ook raakte. Door de situaties uitten sommige leerlingen probleemgedrag terwijl er dus een emotionele drijfsfeer achter zit.

In dit opzicht is het interessant om jezelf af te vragen: wanneer spreken we van gedragsproblematiek en is passend onderwijs voor deze leerlingen een goede optie? Op het CSG Liudger wordt individueel, onderwijs op maat wordt gerealiseerd. Dit gebeurt op vele manieren die verantwoord zijn.

Gevolgen van het handelen van de docent

Door deze vormen van passend onderwijs, is het voor de docent mogelijk om pedagogisch en interpersoonlijk te handelen. Het CSG Liudger doet veel om passend onderwijs te realiseren. De school heeft ook goede contacten met verschillende zorgorganisaties. Als docent is het dan ook goed mogelijk om goede handelingsplannen te ontwikkelen en is er de ruimte om dit met de leerlingen te bespreken. Dit gebeurt tijdens intervisie momenten die op de school worden gegeven. Omdat er op het CSG Liudger als team naar leerlingen wordt gekeken worden geen interventies vergeten wat de leerlingen in de zin van Passend onderwijs ten goede komt. Een ander voordeel wat wordt veroorzaakt doordat er als team naar leerlingen wordt gekeken is dat iedere docent dezelfde stappen kan ondernemen, wat de leerling ten goede komt. Wanneer een leerling gediagnostiseerd is met Autisme of PDD-NOS, wordt hem in ruimte mate structuur en zekerheid aangeboden. Naast het ondernemen van acties door docenten staan er zorgteams klaar die zowel de leerlingen als de docenten kunnen ondersteunen.

Oriënteren

(Donk & Lanen, 2013, p. 83)

De fase oriënteren is de eerste fase waarmee je een onderzoek begint. Tot nu toe is dan ook nog helemaal niks bekend over een mogelijk onderwerp alleen dat het gerelateerd is aan passend onderwijs en gaat over een zelfgekozen gedragsprobleem. Om te begrijpen wat het woord: 'onderzoek' precies inhoudt is hieronder een concrete citaat gegeven.

'Onderzoek is een zoekproces gebaseerd op denken, intuïtie en creativiteit waarin op een systematische manier gegevens worden verkregen, gebruikt en geanalyseerd met als doel kennis verzamelen (Migchelbrink, Praktijkonderzoek in de zorg en Welzijn, 2008) '

Na het afronden van dit onderzoek is mijn verwachting dat ik kennis heb gekregen over wat passend onderwijs inhoudt en hoe dat in de praktijk is vormgegeven en betekent. Dit onderzoek levert dus een bijdrage aan mijn ontwikkeling als docent. Het onderzoek wordt uitgevoerd in opdracht van de NHL en vanuit het ministerie van OCW. Het ministerie verwacht dat alle docenten op hoogte zijn van het concept passend onderwijs dat sinds augustus 2014 van kracht is (Donk & Lanen, 2013, p. 85).

In deze fase worden de volgende onderdelen uitgewerkt:

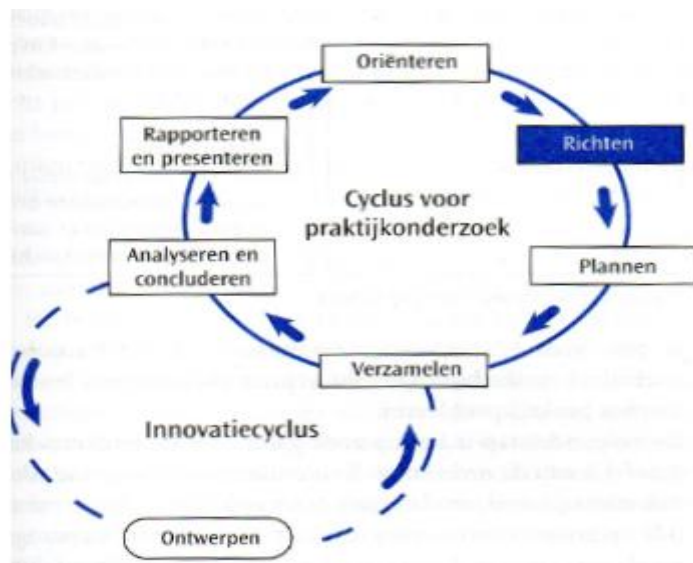
- Verkennen van de literatuur
- Een praktijkprobleem uitzoeken
- Het praktijkprobleem verkennen

De literatuur die ik heb verkend door te lezen, staan volgens de APA-richtlijnen in de (literatuurlijst).

Mogelijk onderwerp voor mijn onderzoek

Eén leerling valt tijdens het lesgeven op. De leerling is druk en komt niet goed mee met de rest van de leerlingen. De cijfers die de leerling haalt zijn laag en ook in de les is het opgegeven huiswerk vaak niet gemaakt. Om meer te weten te komen over deze leerling heb ik een gesprek gehad met de teamleider: Mw. Van der Heuvel. Zij is teamleider over de onderbouw docenten en beschikt over een mogelijk ontwikkelingsperspectief van de leerling. Wel heb ik andere docenten gesproken en zij zeggen soms ook niet goed te kunnen omgaan met de leerling. Volgens de 5x W+H methode (Migchelbrink, 2008) betreft het Leerling X, hebben de docenten met het probleem te maken en doet het zich voor op school.

Richten

(Donk & Lanen, 2013, p. 111)

Is de mogelijke keuze goed genoeg om te onderzoeken?

Na het gesprek te hebben gehad blijkt het eerder opgevallen probleem interessant te zijn om te onderzoeken. Het gesprek met Mw. Van der heuvel heeft plaatsgevonden en ik ben in het bezit gekomen van het ontwikkelingsperspectief van de leerling. De leerling is gediagnostiseerd met ADHD. Doordat de opbrengst van dit onderzoek een positieve bijdrage kan leveren voor zowel de docenten als de leerling heb ik besloten dat dit mijn keuze is. Daarnaast komt ADHD in het onderwijs veel voor en kan het dus ook goed zijn voor mijn eigen ontwikkeling.

Wat wil ik met dit onderzoek bereiken?

Door dit onderzoek uit te voeren wil ik een instrument ontwikkelen die docenten kunnen gebruiken om de leerprestaties van ADHD leerlingen te verbeteren. De leerling scoort nu onder het gemiddelde en ik wil hier verandering in brengen.

Mijn onderzoeksdoel is dus 'het verbeteren van de leerprestaties van ADHD leerlingen.' En mijn onderzoeksvraag hierbij is:

'Hoe kunnen de leerprestaties van leerling X op worden verbeterd?'

Literatuurstudie

In de fase van richten werk je de literatuur uit de fase oriënteren uit. Hieronder volgen enkele bronnen die globaal is zeggen over ADHD.

ADHD staat voor: 'attention deficit hyperactivity disorder,' of terwijl: snel afgeleid en hyperactief gedrag. Het diagnosticeren gebeurt aan de hand van het DSM model. DSM staat voor Diagnostic and statistic manual of mantal disorders. Het is een classificatiesysteem waarmee verschillende stoornissen mee kunnen worden herkend. Er zijn drie varianten van stoornissen: emotionele in de ontwikkeling of in het gedrags (Wolf & Beukering, 2011). Het DSM-model wordt gehanteerd door diverse zorginstellingen. Deze bestaan uit: psychologen, psychiaters, verpleegkundigen, orthopedagogen en andere extramurale & intramurale zorgbegeleiders. Dit model staat niet vast

doordat steeds nieuwe kennis wordt opgedaan over verschillende stoornissen. Zo is er sinds 2011 al een nieuwe DSM-V model. Echter het DSM-IV model is goed toepasbaar, doordat ADHD hier goed in staat beschreven. Het DSM-IV model bestaat uit vijf assen die elk weer onderverdeeld worden in domeinen. Volgens het DSM-IV model behoort ADHD tot as 1 en as 2, dat bestaat uit een combinatie van emotionele, gedragsstoornissen en specifieke ontwikkelingsstoornissen (Wolf & Beukering, 2011). Volgens het DSM-IV model valt ADHD onder een aandachtstekortstoornis in combinatie met hyperactiviteit. De diagnose wordt dus gesteld aan de hand van de volgende kenmerken: aandacht stoornis, overmatige impulsiviteit en bewegingsonrust (Geerts & Kralingen, 2011, p. 236).

Er zijn diverse kenmerken van ADHD die allemaal te concretiseren zijn tot één aspect: ADHD kinderen hebben “geen rem” (Buitelaar & Paternotte, 2013). Dit uit zich in de volgende gedragingen:

- Bewegelijk in de klas
- Drukke prater
- Snel afgeleid
- Vaak ongelukjes
- Moeite met het uitvoeren van opdrachten
- Moeilijk intrinsiek te motiveren
- Reageren met primair gedrag

Aldus: (Buitelaar & Paternotte, 2013)

Omgaan met AD(H)D in de klas

Onderwijs geven aan een kind met AD(H)D is niet gemakkelijk. Er wordt veel van een leerkracht gevraagd in de omgang met deze kinderen, zowel op pedagogisch als op didactisch gebied. Het is moeilijk de extra aandacht en energie die deze kinderen vragen in de klas op te brengen, zeker naarmate het schooljaar vordert. Als er geen vooruitgang in het gedrag zit, eisen vermoeidheid en machteloosheid soms hun tol. Dan ontstaat het gevaar van een negatieve spiraal: de leerkracht begint het kind te negeren, zet het vaker op de gang, geeft het vaker straf, waardoor de leerling zich ook afsluit en zich nog minder van de leerkracht gaat aantrekken. Het gedrag gaat dan van kwaad tot erger. Voor beide partijen én voor de rest van de klas is het dus belangrijk om zo'n negatief patroon te vermijden of zo snel mogelijk te doorbreken.

Grotere verdraagzaamheid

De leerkracht kan zijn verdraagzaamheid voor kinderen met AD(H)D vergroten door meer informatie in te winnen over deze stoornis, zodat hij een goed onderscheid kan maken tussen onwil en onvermogen. Kinderen met AD(H)D verschillen net zoveel van elkaar als andere kinderen, dus het is belangrijk om over dit specifieke kind informatie in te winnen, bij de ouders en bij leerkrachten die het kind eerder in de klas hadden.

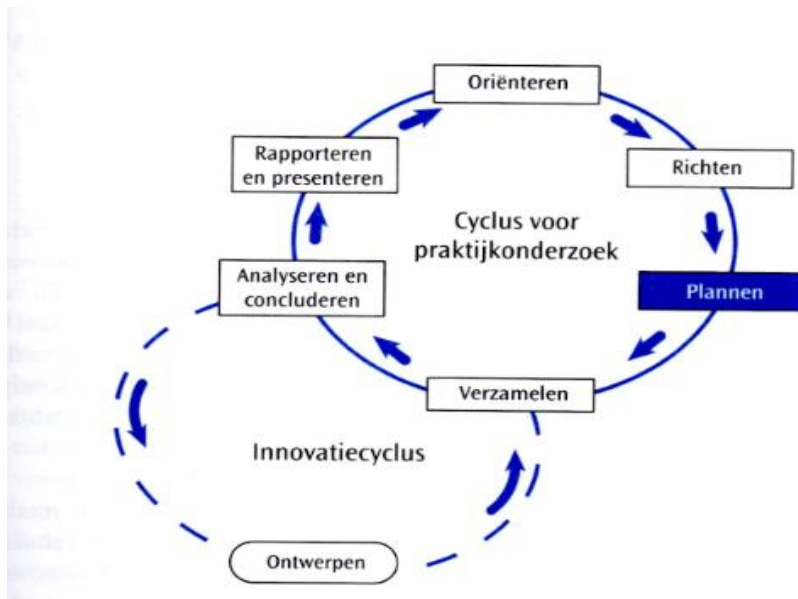
Binnen de basisschool is de intern begeleider (IB'er) verantwoordelijk voor de zorg voor kinderen met gedrags- en leerproblemen en voor de begeleiding en training van individuele leerkrachten. De IB'er is het aanspreekpunt voor ouders en hulpverleners over voorzieningen binnen de school.

Een aantal maatregelen, die ontwikkeld zijn om kinderen met AD(H)D te ondersteunen in het leren op school, komen alle kinderen ten goede. Deze maatregelen kunnen in een klas worden ingevoerd en na een afgesproken periode (bijvoorbeeld tussen twee schoolvakanties) worden geëvalueerd.

Soms zijn deze 'basisniveau' maatregelen al voldoende om het functioneren van de AD(H)D-leerling(en) te verbeteren.

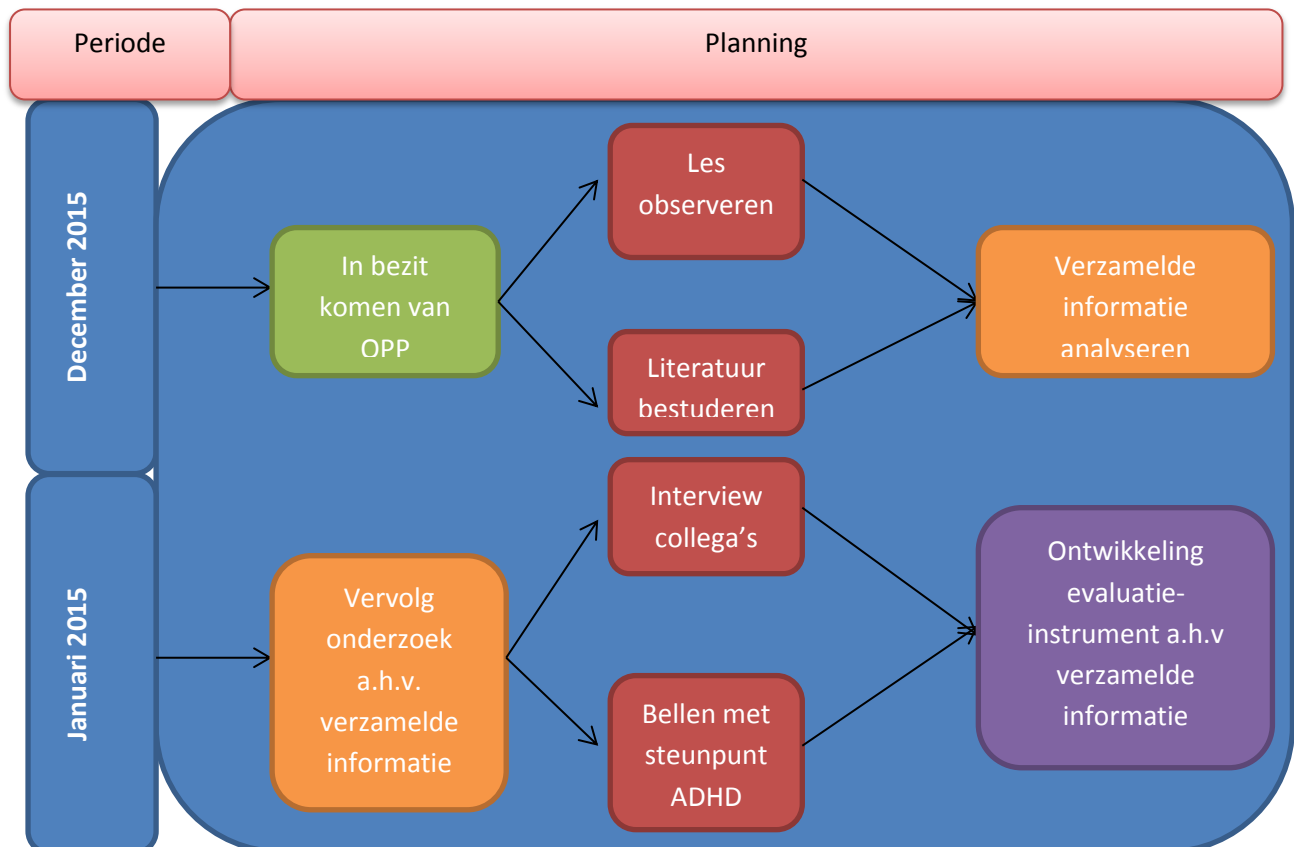
Bron: (Pelham & Swanson)

Plannen

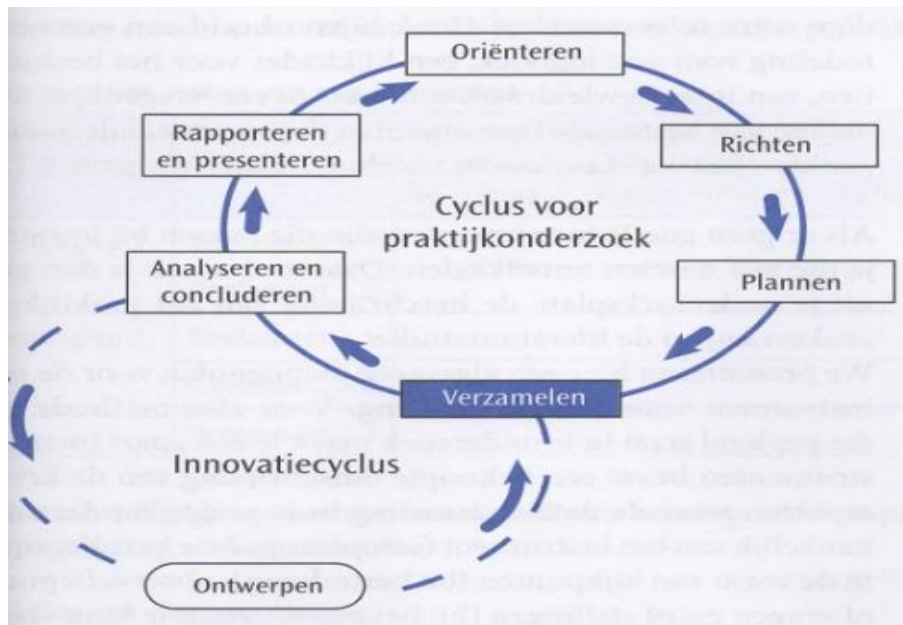

(Donk & Lanen, 2013)

Tijdens deze fase van plannen wordt een overzicht getoond van hoe ik de informatie over het onderwerp ga verzamelen. Om veel informatie over het onderwerp te verzamelen plan ik verschillende methoden van dataverzameling in. Zo is te zien dat observeren slechts beschrijvend, vergelijkend en evaluerend werkt. Om een duidelijk beeld te krijgen ga ik gebruik maken van de volgende onderzoeksmethoden: bestuderen, observeren, bevragen en bezoeken (Donk & Lanen, 2013, p. 149).

Verzamelen

(Donk & Lanen, 2013)

Tijdens de fase plannen is een duidelijke tijdsplanning gemaakt die laat zien in welke periode de informatie wordt verzameld. In de fase verzamelen is alle verzamelde informatie te vinden. In de volgende fase wordt deze informatie geanalyseerd. Uit deze informatie volgt een evaluatie-instrument. Zoals uit de planning blijkt is er op verschillende manieren informatie verzameld. Als eerste wordt de informatie uit de literatuur uitgewerkt. Vervolgens is leerling X gedurende twee keer geobserveerd. Daarnaast zijn er door mij interviews met collega's uitgevoerd en is er een cursus identiteit gevolgd.

Bestuderen van de literatuur

ADHD wat is dat precies?

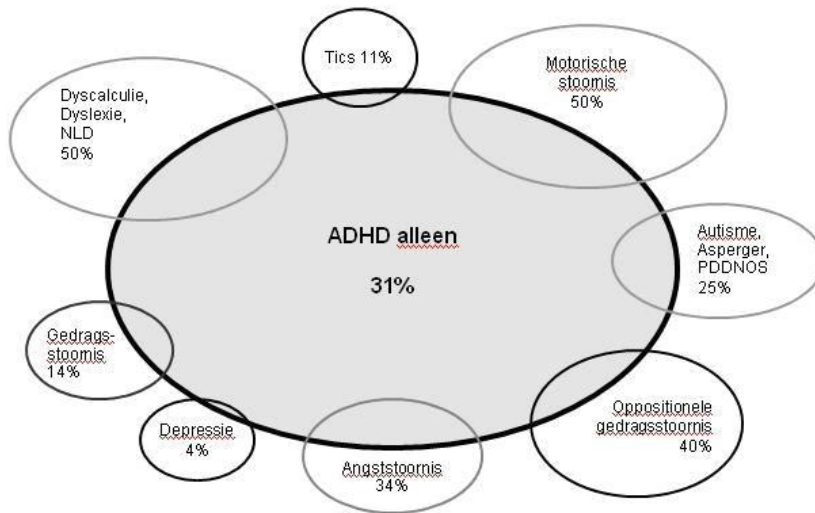
Al eerder is duidelijk gemaakt dat ADHD staat voor: attention deficit hyperactivity disorder en bestaat uit een combinatie van emotionele, gedrags en ontwikkelingsstoornissen.

Pathologie en ADHD

ADHD wordt volgens verschillende wetenschappelijke studies in relatie gebracht met de prefrontale cortex (Wal & Wilde, 2011). Volgens deze studies is de prefrontale cortex bij mensen met ADHD onderontwikkeld. De prefrontale cortex ligt achter in de voorkwab van het hoofd van de mens en regelt belangrijke en complexe cognitieve vaardigheden. Zo regelt de prefrontale cortex ook de balans tussen prikkels die binnenkomen en de verwerking ervan. Daarnaast beïnvloedt de prefrontale cortex het werkgeheugen, het empathisch vermogen, remt het gedrag en zorgt het voor prioriteiten stellen en het plannen (Wal & Wilde, 2011, p. 42). Het is dus een filter die inkomende prikkels verwerkt wat bij mensen met ADHD niet goed lijkt te functioneren (Baasb, 2015).

Comorbiditeit van ADHD

Het is belangrijk dat ADHD maar 31% in zuivere vorm voorkomt. In de praktijk komt ADHD in combinatie met andere gedragsproblemen voor (figuur 1). Wanneer een gedragsprobleem samen met andere gedragsproblemen voorkomen spreek je van comorbiditeit. De comorbiditeit van ADHD is dus hoog (Wolf & Beukering, 2011).

Figuur 2 Comorbiditeit ADHD (Barkley, 2006)

Ook voor dit onderzoek is het van belang om te kijken of de ADHD van leerling X een zuivere vorm is, of dat er sprake is van comorbiditeit. Dit staat niet goed beschreven in het ontwikkelingsperspectief van de leerling. Door middel van observaties en interviews zal dit verder onderzocht worden.

Beschrijving ontwikkelingsperspectief leerling X

Nu kennis is vergaard over ADHD in het algemeen, kan gekeken worden naar het ontwikkelingsperspectief van de leerling. Hieruit blijkt dat het voor docenten moeilijk is om leerling X te motiveren tot het maken van zijn schoolwerk. Ook kan het variëren van verschillende werkvormen in de lessen handig zijn om de leerling te blijven prikkelen. ADHD-leerlingen zoeken namelijk de sterkste prikkels op en kunnen zich op één bepaalde taak goed concentreren, mits het voor hen betekenisvol is. Ook moet de leerling tijdens de lessen goed in de gaten worden gehouden aangezien hij snel afgeleid. Als docent moet je regelmatig langslopen en duidelijke afspraken met hem maken. Geef hierbij aan welke opdracht op welk moment af moet zijn.

Verder blijkt uit het ontwikkelingsperspectief dat de leerling is afgestroomd in oktober 2015. De leerling had een Cito score van 530 wat niet heel hoog is. Hij is afgestroomd van mavo 1 naar kb2. Dit kan goed voor hem zijn omdat hij nu op het juiste niveau zit.

Doordat de leerling snel afgeleid is, moet je hem niet naast een “gezellige” leerling zetten. Doordat de prefrontale cortex niet helemaal goed functioneert, is er in bepaalde gevallen geen rem (Wal & Wilde, 2011). De “gezellige” leerling zal leerling X afleiden doordat deze een sterkere prikkel genereert. In het algemeen zijn ADHD leerlingen primair in hun emotie. Primair gedrag betekent dat mensen direct hun behoeften vervuld willen hebben. Ze schreeuwen, worden ze snel boos, zijn

- Leerling X roept wat onverstaanbaars luidt door de klas, docent reageert hierop en loopt naar hem toe
- Docent corrigeert leerling X die naar 15 minuten ook bezig is met zijn opdracht

Les 3:

9:50-10:40

- Leerling X beweeglijk, zit niet terwijl de rest van de klas zit
- Leerling X wordt door de docent gecorrigeerd en leerling X gaat zitten
- Leerling X loopt weer door de klas om een pen te lenen van iemand achter in de klas, klas lacht als docent corrigeert
- De beweeglijkheid spat ervan af, zit niet stil op zijn stoel maar draait en frustreert zich aan de iPad
- Leerling X kijkt naar buiten
- Leerling X loopt naar de prullenbar om papiertje weg te gooien
- Leerling X vraagt aan de docent of het al pauze is
- Leerling X kletst met klasgenootje
- Leerling X praat door de docent
- Docent loopt naar leerling X en zegt duidelijk dat hij aan het werk moet en welke opdrachten
- Leerling X zoekt contact met mensen om hem heen
- Leerling X wordt apart gezet
- Leerling X is aan het werk tot de bel gaat
- De leerling rent als eerste het lokaal uit

Les 4:

11:00-11:50

- Leerling X wil heel graag iets zeggen aan de docent, zit op het puntje van zijn stoel en zegt: 'meneer, meneer, meneer, meneer, meneer etc.'
- Leerling X let niet op tijdens instructie van de docent
- Leerling X kijkt naar buiten en is niet aan het werk
- Docent praat met Leerling X
- Leerling X is aan het werk,
- Na twee minuten bezig te zijn vraagt hij hulp aan de docent
- Hij zegt als eerste klaar te zijn met de opdracht
- Docent zet hem opnieuw aan het werk
- Docent vraagt leerling X om water voor de plant te halen, dit doet hij dan ook netjes. Hij lijkt het leuk te vinden
- Leerling X gaat na de opdracht weer zitten en is aan het werk
- Leerling X wordt nog twee keer gecorrigeerd maar andere leerlingen ook

Les 5:

11:50-12:40

- Leerling X praat met de docent bij binnenkomst
- Leerling X wordt direct apart gezet in het midden van de klas
- Docent zit tijdens instructie naar de leerling en legt af en toe zijn hand op zijn schouder
- Leerling X vraagt veel aandacht aan de docent door veel te vragen
- Leerling X is bezig met zijn Ipad muziek

- Leerling X luistert muziek en het ziet er na uit dat hij aan het werk is met de opdracht
- Leerling X vraagt of hij naar de WC mag
- Leerling X komt terug van de WC en klets met andere leerling
- De docent verzoekt leerling X te gaan zitten
- Leerling X doet dit langzaam > docent frustreert zich
- Leerling X zegt dat hij de opdracht niet snapt > vraagt docent om hulp
- Leerling X is aan het werk

Les 6:

13:10:14:00

De leerling krijgt les van mij, deze observatie is dan ook achteraf getypt door mij

Door mijn observaties van de voorgaande lessen heb ik direct geprobeerd een interventie in te zetten door de leerling apart in het midden te zetten. Wanneer ik instructie geef zal ik zoveel mogelijk naast hem zitten. Zo kan ik hem makkelijk corrigeren en kan ik tegelijkertijd de overige leerlingen aankijken.

Leerling X was in het begin druk. Daarnaast was hij bewegelijk en kon hij moeilijk op zijn stoel blijven zitten. Ondanks dat hij apart zat draaide hij zich vaak om naar zijn klasgenoten. Wanneer ik hem hierop aanspreek reageert hij nonchalant. Ook moest ik de leerling stimuleren om bezig te gaan met de opdracht. Toen de leerling vroeg of hij naar de WC mocht gaf ik hieraan toe. De Leerling komt vervolgens weer met veel geluid binnen. Hier reageer ik op door te zeggen wat ik wel had willen zien. Leerling X reageert nonchalant en loopt zonder iets te zeggen weer naar zijn plek. Leerling X gaat weer naar de prullenbak en zoekt als die bij de prullenbak staat contact met andere leerlingen. Leerling X is pas heel laat aan het werk bij het zelfstandig werken.

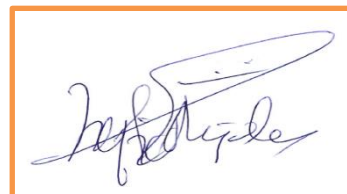
Les 7&8

GYM

14:00- 15:40

Leerling X is aan het gymmen en er vallen niet veel bijzonderheden op. Leerling X heeft veel plezier en wil alles als eerste doen. Wel valt op dat als leerling X in een rij moet gaan staan hij veel aan het wriemelen is met andere dingen.

- Committeren door mijn
- Stagebegeleidster voor
- Uitvoeren observatie

Gerichte observatie gerelateerd aan de literatuur

Nu een objectieve observatie is uitgevoerd kan ik gericht observeren. Dit doe ik door de literatuur hiervoor te gebruiken. Dit komt uit een ADHD gids die ik heb opgevraagd via de hersenstichting aan het ADHD bureau (Barkley, 2006). De kenmerken die in de gids staan zijn gebruikt als basis voor het observatieformulier (figuur 3).

Observatieformulier passend onderwijs		
Actie van de onderzochte persoon:	Gezien	Hoe vaak?
Hoe vaak verlaat de leerling zijn plaats onnodig?	ja	III III III III II
Roept de leerling onnodig voor zijn beurt?	ja	III III III I
Is de leerling gemiddeld vaker met andere dingen bezig dan de gegeven opdracht door de docent?	ja	III III III III
Toont de leerling de juiste emotie bij de gegeven situatie?	nee	
Wordt de leerling gemiddeld snel boos?	nee	
Wordt de leerling sneller extrinsiek gemotiveerd in plaats van intrinsiek?	nee	
Denkt de leerling al klaar te zijn terwijl hij dat niet is?	ja	III III I
Heeft de leerling moeite met zelfstandig werken?	ja	III III III
Raakt hij snel de structuur tijdens de les kwijt?	ja	III III

Figuur 3 Observatieformulier passend onderwijs

Beschrijving resultaat van de observaties

Uit de observaties blijkt dat boosheid of motivatie bij de leerling niet wordt beïnvloed door de ADHD. De emotieregulatie van leerling X lijkt dus goed te zijn. Wel wordt aan de meeste kenmerken van ADHD voldaan. Zo is de leerling beweeglijk, snel afgeleid en ondervindt hij concentratieproblemen. Door deze observaties uit te voeren is kennis opgedaan over ADHD in de praktijk. De leerling zelf is vriendelijk en wil alles wel voor iedereen doen. Ook hecht hij waarde aan rechtvaardigheid en hij geeft dan ook soms de docent tips als iemand anders op zijn mobiel zit te kijken of als iemand stiekem zit te eten. Wel blijkt ook uit het observeren dat het docenten soms moeite kost om de leerling te onderwijzen. Hij is druk waardoor er constant bij hem gedifferentieerd moet worden. Ook wordt hij vaak gecorrigeerd. Deze bevindingen komen grotendeels overeen met de 'te verwachten gedrag van de leerling.' Toch is het nu duidelijk geworden hoe het in de praktijk eruit ziet voor de leerling. Ook is duidelijk geworden hoe de docenten omgaan met de leerling en hoe dat verschilt van situatie naar situatie. Zo vond ik het opvallend dat leerling X, zich bij verschillende docenten heel verschillend gedroeg. Dit was te koppelen aan de beginsituatie en hoe de docent de leerling behandelt.

Interviews met verschillende personen

Om ook te ervaren hoe collega's omgaan met leerling X worden er twee personen door mij geïnterviewd. Op deze manier kan ik onderzoeken welke interventies hun gebruiken om aan te sluiten bij de onderwijsbehoeften van de leerling. Deze interviews zijn mondeling afgenomen en vervolgens door mij op het uitgetypt. Ook is het interview gecommiteerd door een handtekening uit te wisselen die als bewijs dient. De interviews zijn als bijlagen opgenomen (**bijlage A**)

Conclusie interview (bijlage A+B)

Wanneer je de interviews vergelijkt, merk je toch enig verschil. Dit heeft ook met de relatie te maken dat beide docenten hebben met de leerling, de ene docent kent de leerling beter als de andere. Het interview van Mr. Brandt (bijlage B) beperkt zich tot een kortere periode, als het interview met Mr. Tetsma (bijlage A). Toch hebben beide interviews met elkaar gemeen dat er sprake is van druk en bewegelijk gedrag dat lastig te corrigeren is. Verder staat de vriendelijkheid van de leerling voorop want hij blijkt veel waarde te hechten aan een goede band met de docenten, al verschilt dit per docent.

Beide docenten gaan naar mijn bevindingen competent om met leerling X. Dit doen ze vooral op pedagogisch vlak. Tijdens het interview vond ik het mooi om te horen hoe speels en tegelijkertijd consequent ze met de leerling omgaan.

Figuur 4 persoonlijkheidsmodel (A. de Rover)

Cursus Identiteit

De spreker was mr. De Rover¹. Hij is een bekende spreker in Noorden en preekt in kerken en voor bedrijven/scholen. De Rover kan een boodschap overbrengen op een manier waar je kippenvel van krijgt. Hij doet dit op een rustige en krachtige manier. Gedurende de hele cursus reflecteert hij op verschillende situaties. Deze situaties zijn interessant omdat ze herkenbaar zijn. Na de cursus wist ik dan ook precies de situaties te benoemen die ik anders had willen aanpakken. Het model (figuur 3), vormde de basis van de cursus. Van Mr. de Rover heb ik toestemming gekregen om de afbeelding te gebruiken voor dit verslag.

Volgens het model vormt identiteit de bovenste van de vier treden. De onderste traprede bestaat uit gedrag. Gedrag is datgene wat een mens aan de buitenwereld kan laten zien. Het is daarom ook

¹

¹ <http://www.cip.nl/nieuws/november-2012/32248-Leven-na-genadeklap:-Gods-genade-doet-pijn>

voor leerlingen een belangrijke treden. Als docent stuur je deze trede aan. Dit gedrag kun je goed of slecht keuren. Volgens de literatuur kun je dan ook alleen maar het gedrag corrigeren. Zo kun je gedrag belonen via bijvoorbeeld het positive behaviour support of met de escalatieladder (Teitler, 2014, p. 101) (figuur 5)

gedrag	73, 101-105, 108-110, 119-120, 209
▪ afkeuren	101-105
▪ belangrijk probleem-	108, 109-110, 119
▪ lastig probleem-	108, 109-110, 119-120
▪ onbehoorlijk	108, 109
▪ onprettig	108-109
▪ onwettig	108, 110
▪ reguleren	73, 119, 209
▪ soorten	110
▪ waarderen	101-105
gedragsbeïnvloeding	99-126
▪ en straatcultuur	125-126
▪ leerlingen	245-251
gedragscijfers	140
gedragcodes	167-168
gedragsmodificatie	207-208, 209
gedragsoefening	117
gedragsproblemen	100, 171, 178, 285-286, 320
▪ de-escaleren	178
▪ voorkomen	100, 178
gedragsstoornissen	285-286
gedragsverandering	102, 121, 190, 207-209,

De cursus leerde dat het gedrag niet datgene is wat je moet corrigeren maar juist de: Motivatie, drijfveer, kwaliteiten, talenten en competenties van de leerling. Na elk stuk tekst werden kleine fragmenten van de film: Coach Carter getoond. Deze rol wordt gespeeld door Samuel Jackson. Identiteit speelt in de film een grote rol. Ergens in de film moet de coach antwoord geven op een opstandige leerling. Deze leerling is een gangster in de ghetto maar de coach is niet bang voor hem. De leerling zegt: 'Weet je wel wie ik ben,' en Carter antwoord: 'een bange en verwarde meneer zoals ik kan zien.' De leerling is geschokt van deze reactie en loopt weg. In de film komt naar voren dat deze leerling ook bang is. Dit voorbeeld maakt duidelijk dat er meer schuilt achter gedrag terwijl de meeste docenten hier niet naar kijken.

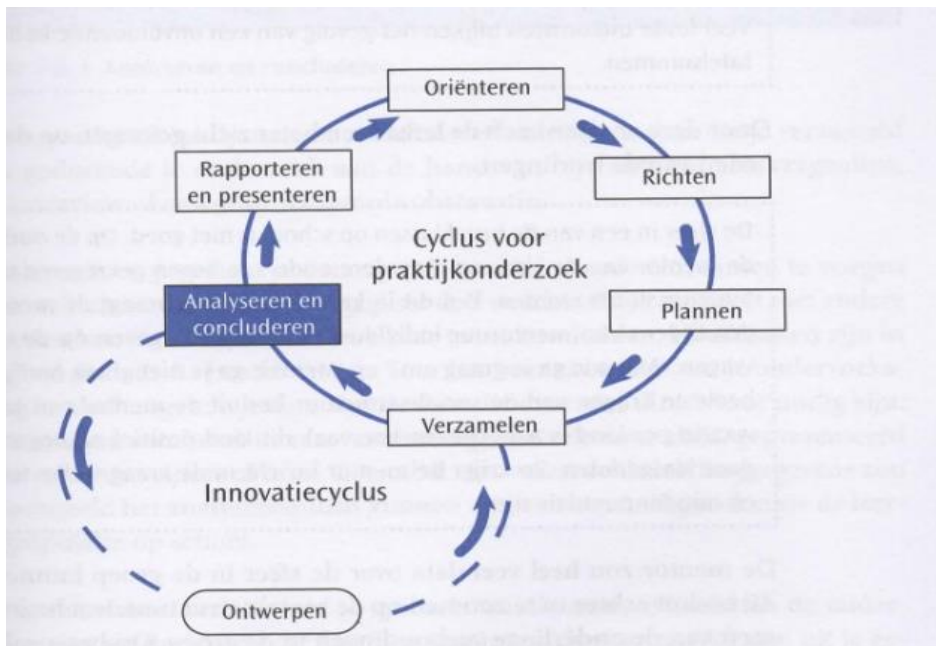
Figuur 5 gedrag (Teitler, 2014)

Koppeling van de cursus en leerling X

Er moet door docenten verder worden gekeken dan alleen het gedrag dat een leerling vertoont. De drijfsfeer en overtuiging zijn hierbij belangrijk. Gedrag kunnen we waarnemen en vormt het topje van de ijsberg. Docenten kunnen dit doen door te vragen naar het gevoel of de motivatie van de leerling. Dit is uiteindelijk ook de reden voor het getoonde gedrag.

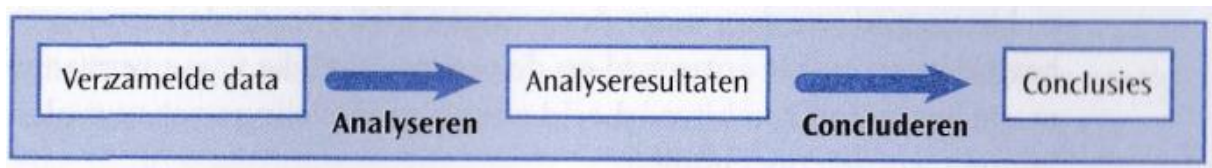
Ook bij leerlingen met een bepaalde gedragsstoornis kan er veel meer aan de hand zijn. Het is belangrijk om als docent van leerling X, vaker aan de leerling te vragen hoe de leerling zich voelt. Ook is het belangrijk om als docent niet altijd de focus te leggen op het slechte gedrag maar vertel jou verwachtingen als docent. Zo hou je rekening met de hogere traptreden wat veel meer effect kan hebben. Gedrag ontstaat dus niet zomaar maar het wordt door iets gecreëerd.

Analyseren en concluderen

(Donk & Lanen, 2013)

Voor dit onderzoek hoeft geen rapport te worden gemaakt. Daarom zal dit het de laatste fase van het onderzoek worden. In deze fase worden conclusies uit de verzamelde data geformuleerd. De conclusies zijn eigenlijk aanbevelingen. Aanbevelingen geven aan hoe je het beste aan de leerbehoeften van de leerling kan voldoen (figuur 6).

Figuur 6(Donk & Lanen, 2013)

Aanbevelingen

Er wordt een onderscheidt gemaakt tussen de al bestaande aanbevelingen en de aanbevelingen die ik heb gecreëerd. Deze aanbevelingen zijn gebaseerd op alle verzamelde informatie van dit onderzoek.

Al bestaande aanbevelingen

Hieronder worden de aanbevelingen beschreven die staan beschreven in het ontwikkelingsperspectief van leerling X (bijlage C). Deze aanbevelingen zijn gevormd door ACCARE, het zorgteam, de docenten de ouders en de leerling zelf.

In het ontwikkelingsperspectief staat beschreven dat docenten leerling X, vriendelijk doch consequent moeten corrigeren. Dit houdt ook in dat de relatie weer moet worden opgebouwd na een overtreding. Dit is een belangrijk onderdeel en wordt ook benadrukt in de literatuur (Teitler, 2014, pp. 112-114). Leerling X met als gedragsprobleem ADHD, is hier extra gevoelig door. Dit komt omdat hij een sterk rechtsvaardigheidsgevoel kent. Een positieve benadering is dus van belang. Bij dit aspect kan het model (figuur 4) goed worden toegepast. Niet steeds het foutieve gedrag benoemen maar ook een goede motivatie, drijfsfeer of kwaliteiten die de leerling laat zien benoemen.

Ook is structuur belangrijk net als een rustige omgeving. Onder structuur wordt verstaan dat de docent de doelen van de les en zijn verwachtingen vooraf bespreekt. Een rustige omgeving kan op verschillende manieren gecreëerd worden. Zo kun je een model leerling aan hem koppelen of hem apart zetten. Een model leerling kan helpen omdat ze tijdens de opdrachten kunnen overleggen om zo vakoverstijgend bezig te zijn. Ook kan een model-leerling leerling X motiveren. Opdrachten voor de korte termijn moeten in stappen worden uitgelegd. Een weektaak dient dan ook om te worden gezet in een dagtaak zodat het voor de leerling overzichtelijk wordt wat hij moet doen. Verder dienen belangrijke onderdelen van de les te worden herhaald. Dit voor het trager reageren door het niet goed functioneren van de prefrontale cortex. Of hij het daadwerkelijk begrijpt kun je testen door hem de opdracht te laten benoemen. Ook moet de docent regelmatig langslopen en vragen stellen om het proces te controleren.

Ook op school werken buiten de lesuren om is een aanbeveling voor leerling X. Dit gebeurt onder begeleiding van een onderwijs assistent in het LC. Deze interventie wordt ook op andere leerlingen uitgevoerd wat een onderdeel is van het beleid van passend onderwijs van het CSG Liudger.

Eigen aanbevelingen

Mijn eigen aanbevelingen zijn gebaseerd op de verzamelde data. Mij viel op dat leerling X bewegelijkheid is. Dit heb ik opgemerkt uit de observaties en ook tijdens de interviews naar voren. Een kussen op de stoel van leerling X kan als oplossing bieden. De aanbeveling kwam naar voren door te bellen met de advies en informatielijn van steunpunt ADHD². Een kussen zou kunnen helpen omdat het als een soort veer kan dienen. Hierdoor kunnen andere prikkels vervallen waardoor de concentratieboog wordt verlengd.

Ook kan er volgens de literatuur gewerkt worden met zowel een stoplichten als vlaggensysteem. Bij elk symbool gelden dan bepaalde regels. Zo wordt voor leerling X duidelijk wanneer er gepraat mag worden en wanneer niet. Een andere aanbeveling is om de leerling dicht bij het bureau van de docent te zetten. Hierdoor verlaag je de drempel om wat te vragen. De docent die voor het grootste gedeelte de leerling kan veranderen gelden de volgende aanbevelingen. Voor de instructie aan de naam van leerling X benoemen zodat het zeker is dat hij luistert. Concreet de opdracht die je ondersteunt met fysieke gebaren. Grotere opdrachten in stappen aanbieden en door de leerling laten herhalen. De opdracht zo nodig visueel maken zodat er meerdere zintuigen worden geprikkeld.

De docent moet geregeld reflecteren om selffulfilling prophecy tegen te gaan (Wal & Wilde, 2011). Dit ontstaat als de docent bij voorbaat geen zin heeft om de leerling te helpen, of hem zelfs te zien. Het houden van reflectiemomenten kan er ook voor zorgen dat de docent kan nagaan of hij te snel praat, of te bewegelijk is tijdens de lessen. Bij alle aanbevelingen is het houden van oogcontact belangrijk (Bilthoven, 2012).

Ook de leerling X kun je wat meer laten bewegen. Dit moet wel buiten het lokaal gebeuren, zodat de overige leerlingen niet worden afgeleid. Ook routine in de lessen en extra begeleiding bij het plannen, is voor leerling X belangrijk. De laatste aanbeveling gaat over de omgeving, die zo prikkelarm mogelijk te zijn (Bilthoven, 2012). In het evaluatie-instrument zijn alle aanbevelingen onder elkaar gezet.

² [http://www.steunpuntadhd.nl/adhd-op-school/omgaan-met-ad\(h\)d-in-de-klas/](http://www.steunpuntadhd.nl/adhd-op-school/omgaan-met-ad(h)d-in-de-klas/)

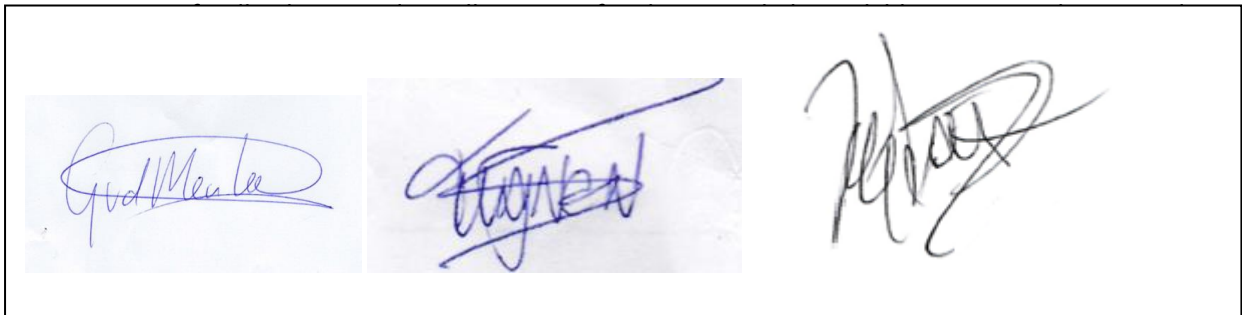
Evaluatie-instrument

Inleiding: Alle benoemde aanbevelingen zijn in het evaluatie-instrument gezet. Het is belangrijk om te benoemen dat de aanbevelingen gelden voor leerlingen met ADHD. In het evaluatie-instrument kun je een aanbeveling kiezen om het gedrag van de ADHD leerling te verbeteren. Wanneer een aanbeveling geen effect heeft kun je een andere uitproberen. Als docent kan je zelf kiezen welke je wilt toepassen en welke niet. Hierbij dwingt het instrument je om te beschrijven wat het effect ervan geweest is. De aanbevelingen zijn ingedeeld in domeinen zodat je zelf kan kiezen welke aanbeveling je het meeste tegensprekt. Mocht bijvoorbeeld het lokaal al prikkelarm zijn, dan kun je naar een ander domein kijken.

Domein	Aanbevelingen	Toegepast	Niet - toegepast
Docent * <i>*Dit domein geldt dus voor de docent. Wat kan hij veranderen?</i>	spreektempo verminderen,		
	Bewegelijkheid verminderen		
	Oogcontact maken met de leerling		
	Voor de les vragen hoe de leerling zich voelt. Focus dus leggen op de hogere treden van het trapmodel. Wanneer hij dan bepaald gedrag vertoont kun je dit als docent plaatsen en hier op een goede manier op inspelen.		
	Structuur bieden waarbij opdrachten specifiek, afgebakend en in stappen wordt benoemd. Steeds controleren of de leerling het begrepen heeft door het hem te laten herhalen.		
	Selffulfilling prophecy doorbreken door zelfreflectie. Benoem de verwachtingen van leerling en corrigeer hem niet louter op zijn gedrag.		
Opmerkingen:		Had de interventie effect?	
Klaslokaal*	Tafelopstelling veranderen: Tafel leerling X dicht bij de docententafel. Hierdoor wordt de drempel om wat te vragen verlaagd.		
	Leerling X naast een “model” leerling plaatsen. Dit vergroot de motivatie en stimuleert het model leren (Wal & Wilde, 2011, p. 252).		
	Kussen op de stoel plaatsen. Dit helpt de leerlingen te bewegen zonder op te hoeven staan. Vergroot de concentratieboog waardoor hij langer kan studeren.		
	Prikkelarm: Geen verf, posters in het zicht van de leerling.		
	Praatsysteem: Systeem waaraan duidelijke regels gekoppeld zijn. Zo weet de leerling duidelijk wanneer hij wel of niet mag praten.		

Opmerkingen:		Had de interventie effect?	
Leerling	De leerling extra laten bewegen buiten het lokaal. Hierdoor worden de overige leerlingen niet gehinderd.		
Opmerkingen:		Had de intervisie effect?	

De aanbevelingen heb ik besproken met collega's van het CSG Liudger. Zo kon er feedback op worden gegeven en kon ik aanbevelingen aanpassen. De mensen die erna hebben gekeken waren MW. Van der Meulen, Mw. Hokoju en Mr Wijnen.

Reflecteren

Het onderzoek is afgerond en er is een evaluatie-instrument gemaakt. Toch is dit niet zonder problemen gelopen en konden er dingen beter. Tijdens het reflecteren wordt er naar verschillende fasen van het onderzoek gekeken.

Reflectie op het proces

Deze professionaliseringstaak vond ik lastig op verschillende gebieden. Zo was de tijdsduur waarin de professionaliseringstaak moest worden afronden relatief kort. Hierdoor was de druk groot. Omdat dit niet het enige verslag was dat af moest, vind ik het dat het over het algemeen een succes was. Dit is deels te danken aan de collega's van het CSG Liudger, die mij de ruimte en benodigdheden gaven die ik nodig had. Zo was ik al vrij snel in het bezit van een ontwikkelingsperspectief. Ook waren de docenten er voor mij wanneer ik de interviews wilde afleggen.

Het andere deel dat zorgde voor een succes was mezelf. Ondanks de tijdsdruk heb ik de planning goed weten te handhaven. Zo was ik op tijd begonnen met het verslag en kon ik de onderdelen op mijn manier afronden. Mijn manier van werken is gestructureerd zodat niks vergeten wordt.

Het verslag heeft mij persoonlijk de volgende dingen opgeleverd:

- Kennis over passend onderwijs
- Meer inzicht en kennis over zorgleerlingen
- Inzicht in gedragsstoornissen en het classificeren ervan
- Vaardigheden en kennis over ontwikkelingsperspectieven
- Inzicht in het proces rondom zorgleerlingen
- Positieve ontwikkelingen voor mijn vaardigheden voor praktijkonderzoeken
- Ontwikkelingen in mijn didactische handelen als docent
- Ontwikkelingen in zelfreflectie
- Kennis over identiteitsvorming, klasnetwerken, etc.

Verbeterpunten

Een groot succes als gekeken wordt naar de periode waarin deze kennis en vaardigheden zijn verkregen. De volgende keer zal ik nog eerder beginnen en zal ik andere observaties willen uitvoeren. Misschien door het te filmen zodat ik er meerdere keren naar kan kijken. Ook zal ik nog meer docenten willen betrekken naar mijn onderzoek zodat nog betere informatie kan worden verzameld. Verder ben ik tevreden met het verloop en de uitvoering van deze professionaliseringstaak.

literatuurlijst

- Baasb. (2015). *ADHD: diagnose en onderzoek*. Opgeroepen op december 28, 2015, van mens-en-gezondheid.infonu: <http://mens-en-gezondheid.infonu.nl/aandoeningen/58623-adhd-diagnose-en-onderzoek.html>
- Barkley, R. (2006). *Diagnose ADHD. een gids voor ouders en hulpverleners*. Amsterdam: Harcourt Book Publishers.
- Bilthoven, L. o. (2012, februari 28). *steunpuntadhd*. Opgeroepen op 12 23, 2015, van omgaan met ADHD in de klas: [http://www.steunpuntadhd.nl/adhd-op-school/omgaan-met-ad\(h\)d-in-de-klas/didactische-maatregelen/](http://www.steunpuntadhd.nl/adhd-op-school/omgaan-met-ad(h)d-in-de-klas/didactische-maatregelen/)
- Buitelaar, J., & Paternotte, A. (2013). *Dit is ADHD. Alles over kenmerken, diagnose, behandeling en aanpak thuis en op school*. Houten: Lannoo-campus.
- Donk, C. v., & Lanen, B. v. (2013). *Praktijkonderzoek in de school*. Bussum: Coutinho.
- Geerts, W., & Kralingen, R. (2011). *handboek voor leraren*. Bussum: Coutinho.
- Jansen, M., & Yska, J. (2015). *schoolgids 2015/2015*. Opgeroepen op december 9, 2015, van csgliudger: <http://www.csgliudger.nl/uploads/schoolgids-2015-2016.pdf>
- Migchelbrink, F. (2008). *Praktijkgericht onderzoek in zorg en welzijn*. Amsterdam: SWP.
- Migchelbrink, F. (2008). *Praktijkonderzoek in de zorg en Welzijn*. Amsterdam: SWP.
- Pelham, & Swanson. (sd). *omgaan met adhd in de klas*. Opgeroepen op 23 2, 2016, van steunpuntadhd: [http://www.steunpuntadhd.nl/adhd-op-school/omgaan-met-ad\(h\)d-in-de-klas/](http://www.steunpuntadhd.nl/adhd-op-school/omgaan-met-ad(h)d-in-de-klas/)
- rijksoverheid. (2016, januari 11). *doelen passend onderwijs*. Opgeroepen op januari 11, 2016, van rijksoverheid: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/passend-onderwijs/inhoud/doelen-passend-onderwijs>
- rijksoverheid. (2016, januari 11). *passend onderwijs*. Opgeroepen op januari 11, 2016, van rijksoverheid: <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/passend-onderwijs/vraag-en-antwoord/wanneer-krijgt-mijn-kind-leerwegaansteunend-onderwijs-lwoo>
- Teitler, P. (2014). *lessen in orde handboek voor de onderwijspraktijk*. Bussum: Coutinho.
- TheprofessorTed (Regisseur). (2011). *The brain - lesson 2- How Neurotransmission Works* [Film].
- Wal, J. v., & Wilde, J. d. (2011). *Identiteitsontwikkeling en leerlingbegeleiding*. Bussum: coutinho.
- Walter, G., & Kralingen, r. v. (2013). *handboek voor leraren*. Bussum: coutinho.
- Wolf, K. v., & Beukering, T. v. (2011). *gedragsproblemen in scholen*. Culemborg: ACCO .

Bijlage A: Interviews observaties

Persoon: T. Tetsma

Vak: Na & sk.

Vraag 1: Op welke manier valt voor jou, leerling X op?

Leerling X vertoont in verschillende settings bijna eenzelfde gedrag. Dit gedrag is het drukke en bewegelijke gedrag en waarbij er voor de leerling geen rem op zit. De leerling is voor mij belangrijk en ik houd hem tijdens de lessen goed in de gaten. De leerling heeft veel invloed op zijn vrienden in de klas en hij kan ze allen snel afleiden. Ik vind het heel goed dat er voor de leerling eindelijk een ontwikkelingsperspectief is gekomen zodat ik met mijn collega's gezamenlijk dezelfde interventies kunnen inzetten. De leerling behoort voor mij tot de zorgleerlingen die tijdens de lessen veel aandacht krijgen.

Vraag 2: Welke positie heeft de leerling in de klas en waarom?

Hij zit vooraan in de klas omdat dit door mij en mijn collega's is afgesproken. Deze plek is het beste voor de leerling omdat hij hier de minste prikkels krijgt als op andere plekken. De leerling zit samen met een andere leerling, zodat ze samen problemen kunnen oplossen en ook samen kunnen werken. De leerling zat voor de komst van het OPP tijdens mijn lessen apart en nu merk ik een betere werkhouding als voorheen.

Vraag 3: vind jij de leerling tijdens de lessen een goede werkhouding hebben?

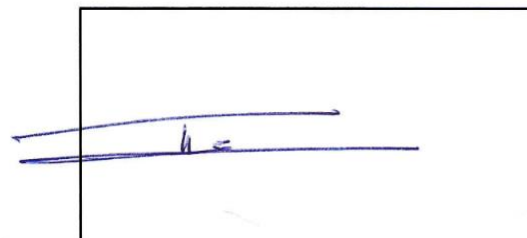
Wat ik veel zie is dat hij een goede werkhouding heeft. Dit was in het verleden wel anders wat naar mijn idee werk veroorzaakt doordat hij de stof niet begreep en onvoldoende structuur kreeg aangeboden. De leerling werkt nu veel beter wat komt door een betere structuur, de doelen van de les die duidelijk zijn en dat de leerling weet wat er door ons van hem verwacht wordt. Overigens is de leerling vriendelijk en enthousiast en doet hij altijd goed mee met dingen die ik nieuw heb bedacht. Zo zijn we voor mijn les een paar keer naar de sloten geweest om PH te meten en om naar de vissen te kijken. Tijdens deze praktijk lessen deed hij heel leuk mee en had hij alles als eerste af. Ook begrijpt hij nieuwe theorie snel waardoor hij zich snel gaat vervelen. Om dit te voorkomen laat ik hem extra activiteiten doen, zoals: opdrachten, planten water geven, assisteren tijdens proeven.

Vraag 4: Leerling X is gediagnostiseerd met ADHD, zie jij dit tijdens de lessen terug?

Als ik heel eerlijk moet zijn geef ik nee als antwoord. De leerling vind ik leuk meedoen tijdens de lessen en hij krijgt van mij dan ook veel waardering. Andere leerlingen hebben net als leerling X, moeite met de opdrachten en zijn ook druk. Ze vertonen niet heel ander gedrag dan leerling X, in ieder geval geldt dit voor mijn lessen. Tuurlijk moet ik leerling X vaak wat meer corrigeren als andere leerlingen, waarbij de leerling vaak net iets langer doorgaat met klieren als de anderen.

Vraag 5: Op welke manier probeer jij de leerling te helpen om zijn gedragsproblemen te beperken?

Ik ben blij dat er voor de leerling een ontwikkelingsperspectief is ontworpen. Toch ben ik bij het benaderen van de leerling zelf ook altijd heel bewust op wat ik zie. De leerling kan soms voor mij heel raar gedrag vertonen terwijl hij daar misschien goede bedoelingen mee heeft. Zo kan hij iets niet begrijpen of is hij bezig met het verwerken van prikkels. Het is een intelligente leerling als je ziet hoe snel hij soms dingen oppakt. In mijn ogen raakt hij snel verveeld waardoor er bepaald gedrag wordt geuit wat voor docenten als hinderlijk kan worden ervaren. Daarom betrek ik hem bij veel werkvormen of instructies en zorg ik dat hij af en toe wat extra's te doen heeft.

Interview over Leerling X

Docent: H. Brandt

Vak: M&M en Geschiedenis

Vraag 1: Op welke manier valt voor jou leerling X op?

Meestal bij binnenkomst van de leerling. Hierbij valt de drukte die hij meebrengt op maar ook het enthousiaste. De leerling is zelf vriendelijk en enthousiast. De les die ik geef vindt meestal net na de pauze plaats. Dit is nadelig omdat leerlingen vaak wat drukker zijn maar met leerling X maar ik hiermee juist contact. Zo interesseer ik in zijn pauze, wat hij leuk vindt om over te praten. Tijdens de les blijft de leerling wel druk gedrag vertonen dat soms moeilijk te corrigeren is.

Vraag 2: Welke positie heeft de leerling in de klas en waarom?

De leerling zit tijdens mijn lessen vooraan maar niet alleen. Dit heb ik wel geprobeerd maar ik heb in het verleden gemerkt dat dit niet goed heeft geholpen. Als de leerling alleen zit kletst hij nog veel met de leerlingen en is hij nog steeds beweeglijk. Juist door hem naast een betrouwbare en slimme leerling te zetten merk ik dat hij bij sommige werkvormen of instructies beter mee komt als voorheen. Hij kijkt veel af bij zijn medeleerling. Daarnaast is vooraan een goede plek omdat ik dan veel oogcontact met hem kan hebben. Dat contact is iets dat ik belangrijk vind omdat hij vaak met andere dingen bezig is en zo makkelijk gecorrigeerd kan worden.

Vraag 3: vind jij de leerling tijdens de lessen een goede werkhouding hebben?

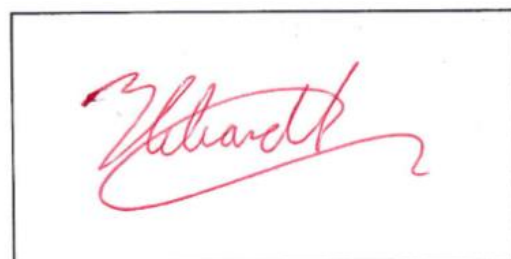
Dit vind ik van dag tot dag sterk verschillen. Later op de dag vindt is de leerling meestal drukker. Ook mist de leerling vaak de door mij gegeven instructie. Hier speel ik op in door veel persoonlijk contact met de leerling te leggen wat meestal schijnt de helpen. Differentiëren voor deze leerling is dan ook belangrijk. Ook is kenmerkend voor leerling X dat hij veel praat tijdens de lessen. Dit gebeurt meestal onder de instructie en aan direct na het zelfstandige werken. Lang en zelfstandig werken vindt de leerling dan ook moeilijk, vooral om ermee te beginnen. Tuurlijk is dit een slechte werkhouding maar ook de andere leerlingen moet ik veel corrigeren en vinden het moeilijk om lang zelfstandig te werken. Leerling X blijft voor mij een vriendelijke jongen die enthousiast is, toch is het jammer van zijn drukke gedrag want dit heeft invloed op zijn cijfers.

Vraag 4: Leerling X is gediagnostiseerd met ADHD, zie jij dit tijdens de lessen terug.

Toch ook weer in het drukke gedrag. Onder druk versta ik beweeglijk, snel afgeleid, veel praten met medeleerlingen en ook praten door mijn instructie heen. Ook wordt leerling X meer dan andere leerlingen gecorrigeerd door mij. Ook het corrigeren in tijdens verschillende werkvormen komt bij hem veel voor. Dat hij het gedragsprobleem ADHD heeft is ook te zien in zijn emotie. Hij is soms boos of heeft ook wel eens dat hij moet huilen omdat hij het soms niet meer ziet zitten. Een sterke eigenschap van hem vind ik dat hij wel praat over zijn problemen, hij is nooit boos op mij geweest en voor zover ik weet, ook niet tegen mijn collega's

Vraag 5: Op welke manier probeer jij de leerling te helpen om zijn gedragsproblemen te beperken?

Zoals eerder gezegd geef ik hem na de algemene instructie vaak nog een persoonlijke instructie. Ook controleer ik door regelmatig langs te lopen of de leerling nog bezig is met het schoolwerk. Daarnaast zorg ik dat zijn omgeving stil vooral tijdens de instructie. Zo kan de leerling goed meeluisteren en zijn er niet teveel andere prikkels voor hem. Ook geef ik aan het begin van mijn les een goede instructie zodat de leerling weet wat er van hem te verwachten valt. Waar ik sinds kort mee ben begonnen aan de hand van de vergadering is het herhalen van de instructie. Zo kan leerling X als hij het de eerste keer niet gehoord heeft nog een keer het horen zodat hij geen andere dingen gaat doen.

Bijlage C: Ontwikkelingsperspectief leerling X

Ontwikkelingsperspectief (= **groeidocument**) SAMENWERKINGSVERBAND ZUIDOOST-FRIESLAND

DEEL A: Algemene gegevens	
naam leerling:	Leerling X
geboortedatum:	09-10-2002
BSN:	247 [REDACTED]
School, leerjaar en niveau:	CSG LIUDGER, klas 2KB
Contactpersoon binnen de school:	Dhr. Bouma
Verwacht uitstroomniveau :	kb
Verwacht vervolgonderwijs:	mbo

Startdatum en aanleiding opstellen OPP:	September 2015, afgestroomd mavo 1 – kb 2. Geen verbetering in werkhouding/gedrag en cijfers na afstromen.
---	--

DEEL B: Analyse van de onderwijsbehoeften

Domeinen	Stimulerende factoren (Wat helpt de leerling om het verwachte uitstroomniveau te behalen?)	Belemmerende factoren (Wat belemmert de leerling om het verwachte uitstroomniveau te behalen?)	Ondersteuningsbehoefte (Wat heeft de leerling nodig om het verwachte uitstroomniveau te halen?)
1. Cognitieve en didactische ontwikkeling	Leerling X heeft een IQ van ... Cito score 530 Leerling X is afgestroomd van mavo 1 naar kb 2 – hij zit nu op het niveau wat hij aan moet kunnen.	Leerling X loopt vast als hij een vraag niet begrijpt. Hij wil dan perse eerst dit antwoord weten. Hij kan niet schakelen door een vraag over te slaan en dan verder te gaan. (zie gesprek vader 2015)	Leerling X heeft nodig dat: - De docent duidelijk aangeeft wat hij moet maken - Korte afgebakende taken geeft - De opdracht voor hem herhaalt (blz. nummer ed noemt) - Controleert of hij de opdracht daadwerkelijk begrijpt. - Regelmatig langs lopen om te kijken of Leerling X nog goed op weg is.
2. Werkhouding	Bij een aantal docenten doet Leerling X goed zijn best. Hij doet dan actief mee met de klassikale uitleg en gaat daarna rustig aan zijn werk.	Kan zich slecht concentreren. (ADHD) Zijn werktempo ligt erg laag. Zijn de werkhouding is wisselt per docent. Leerling X is snel afgeleid door zijn Ipad en door andere externe prikkels. Thuis komt Leerling X moeilijk tot werken, concentratie is daar nog lastiger.	Leerling X heeft nodig dat: - De docent veel structuur geeft - De docent zorgt voor een rustige omgeving. - Hij vooraan in de klas zit, naast een rustige leerling - Zuludesk wordt gebruikt bij alle lessen - Zijn weektaak wordt omgezet in een dagtaak

			- Op dinsdag en donderdag “maatwerk” op school tot 16.00 uur. (werken aan weektaak onder begeleiding van OA) - De docent bij start van de les aangeeft wat het doel en de opbouw van de les is. - De docent precies aangeeft wat hij/zij verwacht (tijd/werkhouding/plek/opdrachten enz.)
3. Gedrag, sociaal-emotionele ontwikkeling en zelfredzaamheid	1 op 1 is Leerling X een vriendelijke welwillende jongen.	Leerling X heeft de 5^e USB gehaald. Leerling X heeft weinig zelfreflectie. Hij weet niet waarom dingen hem overkomen, wat hij leuk vindt, waar hij zich goed voelt, wat hij kan doen om zich beter te concentreren, waarom het bij ene les/docent beter gaat dan ander. Leerling X is een jonge leerling – oktober 2002 (heeft groep 2 deels overgeslagen) en heeft zijn vrienden in klas 1.	Leerling X heeft nodig dat: - De docent hem vriendelijk doch consequent corrigeert. - Lik op stuk acties - Herstel van relatie na een overtreding - Een positieve benadering
4. Klas	Leerling X zit in een sociale klas. De klas heeft een groepsplan.	Leerling X zit in een klas die druk/te gezellig is in vrijere werksituaties.	Leerling X heeft nodig: - Een rustige werkplek - Duidelijke structuur in de les met een deel stil/rustig werken.
5. Docent	Leerling X heeft een vast docententeam, die regelmatig overleg hebben over de klas en Leerling X. De docenten gebruiken het groepsplan met vaste afspraken/plekken enz. voor de klas en werken dus op een eenduidige wijze. Leerling X heeft een betrokken mentor.	Voor Leerling X zijn het veel nieuwe docenten, aangezien hij is afgestroomd van mavo 1 naar kb 2.	Leerling X heeft nodig: - Dat de docenten het groepsplan toepassen - De docent hem vriendelijk doch consequent corrigeert. - Lik op stuk acties - Herstel van relatie na een overtreding - Een positieve benadering

6. School	Binnen de school zit Leerling X op een kleine afdeling waar hij de afspraken kent. Het is een betrokken afdeling.		Zie stimulerende factoren.
7. Gezondheid , zelfredzaamheid, motoriek		Leerling X heeft ADHD, we weten niet of hij medicatie slikt. Leerling X zijn zelfstandigheid/zelfredzaamheid laat te wensen over.	Zie werkhouding
8. Veiligheid en verzuim			
9. Thuisituatie en vrije tijd	Leerling X heeft ouders die het beste in hem zien. Leerling X heeft ouders die hem willen helpen.	Thuis komt Leerling X moeilijk tot werken, concentratie is daar nog lastiger. Ze gaan de strijd niet meer aan – advies ACCARE (gesprekken thuis en observatie op school)	Leerling X heeft nodig: - Zijn ouders hem helpen met zijn leerwerk (zie gesprek vader) - Dat mentor en ouders een korte lijn hebben in communicatie.
Samenvattende analyse ondersteuningsbehoefte Wat heeft de leerling volgens de school nodig om zijn uitstroomniveau te halen?			
Wat vindt de leerling?	Wat stimuleert je?	Wat belemmert je?	Wat heb je nodig om je uitstroomniveau te behalen? Hoe zie jij je toekomst, wat wil je bereiken?
Wat vinden ouders/verzorgers?	Wat stimuleert uw kind?	Wat belemmert uw kind?	Wat heeft uw kind nodig om het uitstroomniveau te behalen?

DEEL C: Handelingsdeel

<i>domeinen</i>	<i>beginsituatie</i>	<i>doel korte termijn</i>	<i>welke activiteiten/middelen, door wie?</i>	<i>(tussen)evaluatie</i>
1. cognitieve en didactische ontwikkeling <i>lange termijn doel:</i> Leerling X haalt KB diploma	Datum: 27-10-15 Leerling X is afgestroomd. Leerling X zijn eerste cijfers zijn niet rooskleurig.	Datum: Staat op overgaan met de kerst. Weektaak af Vragen overslaan als hij het even niet begrijpt en de docent met iemand anders bezig is.	Datum: Leerling X heeft nodig dat: - De docent duidelijk aangeeft wat hij moet maken - Korte afgebakende taken geeft - De opdracht voor hem herhaalt (blz. nummer ed noemt) - Controleert of hij de opdracht daadwerkelijk begrijpt. Regelmatig langs lopen om te kijken of Leerling X nog goed op weg is.	Datum: december 2015 Resultaat: Doel behaald:

2. werkhouding <i>lange termijn doel:</i> <i>weektaak zelfstandig afkrijgen.</i>	Datum: 27-10-15 Kan zich slecht concentreren. (ADHD) Zijn werktempo ligt erg laag. Zijn de werkhouding is wisselt per docent. Leerling X is snel afgeleid door zijn Ipad en door andere externe prikkels. Thuis komt Leerling X moeilijk tot werken, concentratie is daar nog lastiger. Bij een aantal docenten doet Leerling X goed zijn best. Hij doet dan actief mee met de klassikale uitleg en gaat daarna rustig aan zijn werk.	Datum: Weektaak af met geboden hulp: - dagtaken - IHM	Datum: Leerling X heeft nodig dat: - De docent veel structuur geeft - De docent zorgt voor een rustige omgeving. - Hij vooraan in de klas zit, naast een rustige leerling - Zuludesk wordt gebruikt bij alle lessen - Zijn weektaak wordt omgezet in een dagtaak - Op dinsdag en donderdag "maatwerk" op school tot 16.00 uur. (werken aan weektaak onder begeleiding van OA) - De docent bij start van de les aangeeft wat het doel en de opbouw van de les is. - De docent precies aangeeft wat hij/zij verwacht (tijd/werkhouding/plek/opdrachten enz.) - Observatie werkhouding en gedrag door Mw. Doetjes. (stagiaire orthopedagoog)	Datum: Resultaat: Doel behaald:
--	--	--	--	--

3. gedrag, sociaal-emotionele ontwikkeling en zelfredzaamheid <i>lange termijn doel:</i> <i>kb diploma halen bij ons op school.</i>	Datum: 27-10-15 Leerling X heeft de 5^e USB gehaald. Leerling X heeft weinig zelfreflectie. Hij weet niet waarom dingen hem overkomen, wat hij leuk vindt, waar hij zich goed voelt, wat hij kan doen om zich beter te concentreren, waarom het bij ene les/docent beter gaat dan ander. Leerling X is een jonge leerling – oktober 2002 (heeft groep 2 deels overgeslagen) en heeft zijn vrienden in klas 1. Leerling X is 1 op 1 een vriendelijke welwillende jongen.	Datum: Geen usb meer tot de kerst.	Datum: Leerling X heeft nodig: - Dat de docenten het groepsplan toepassen - De docent hem vriendelijk doch consequent corrigeert. - Lik op stuk acties - Herstel van relatie na een overtreding - Een positieve benadering	Datum: Resultaat: Doel behaald:
4. school, klas en docenten <i>lange termijn doel:</i>	Datum:	Datum:	Datum:	Datum: Resultaat: Doel behaald:
5. gezondheid <i>lange termijn doel:</i>	Datum:	Datum:	Datum:	Datum: Resultaat: Doel behaald:

6. veiligheid en verzuim <i>lange termijn doel:</i>	Datum:	Datum:	Datum:	Datum: Resultaat: Doel behaald:
7. thuissituatie en vrije tijd <i>lange termijn doel:</i>	Datum:	Datum:	Datum:	Datum: Resultaat: Doel behaald:

Ontwikkelingsperspectiefplan (groeidocument) besproken met leerling/ouders/verzorgers/school
datum: handtekening leerling voor gezien: handtekening ouders/verzorgers voor gezien: ☐ toestemming/akkoord ouders/leerling voor bespreking (school en kernpartners - leerplicht, schoolmaatschappelijk werk, jeugdgezondheidszorg, begeleider passend onderwijs) ☐ toestemming/akkoord ouders/leerling voor het delen van informatie met andere partijen (zie ook privacyreglement) Handtekening school:

Bijgesteld Ontwikkelingsperspectiefplan (groeidocument) besproken met leerling/ouders/verzorgers/school

datum:

handtekening leerling voor gezien:

handtekening ouders/verzorgers voor gezien:

Handtekening school: